

DANSK FRILUFTSLIV

– forum for natur- og friluftsliv
Medlemsblad nr. 99, januar 2016

Tema: Perspektiver på turfriluftsliv

Husk årsmøde og
seminar den
10.-11. april
2016

Foreningens bestyrelse

Formand

Tanya Uhnger Wünsche
tlf. 30 44 99 26
tuw@ign.ku.dk

Næstformand:

Helle Harthimmer
tlf. 30 13 14 03
hlh_rocker@hotmail.com

Sekretær:

Jesper Lind Nielsen
tlf. 51 51 42 04
thor_dk@hotmail.com

Redaktør og annonceansvarlig:

Martin Johnsen (ansvarsh.)
tlf. 87 55 37 52
mbjohnsen@gmail.com

Kasserer:

Thea Jacobsen
jacobsen.thea@gmail.com

Webmaster:

Lars Lauridsen
lauridsenlars@gmail.com

Terkel Berg-Sørensen
Svend Busk og Tejs Møller

Suppleant:

Kristian Nykrog

Grafisk tilrettelægning:

Kristian Dueholm Jessen
dueholm@gmail.com

For- og bagsidebilleder:

Forside: Jesper Homann,
Med kjøl og ror,
Bagside: Martin Johnsen

Næste udgivelse:

Juni 2016
Deadline for indlevering af
stof: senest den 1. maj

ISSN 0909 – 0614

DANSK FRILUFTSLIV

– forum for natur- og friluftsliv
www.danskfriluftsliv.dk

INDHOLD

Turfriluftsliv	3
Turfriluftsliv i det politiske landskab	4
Det intensive turfriluftsliv	8
Friluftsliv i Sverige	11
Med kjøl og ror fra højderyg til kyst	15
Friluftsliv i konkurrencestaten	21
Sproget i skoven	25

FORENINGENS FORMÅL

Foreningens formål er at skabe, udbygge og vedligeholde kontakt imellem personer, der arbejder med vejledning og undervisning i natur- og friluftsliv.

Foreningen skal arbejde for at styrke danske naturoplysning- og friluftslivstraditioner i samarbejde med vore nordiske nabolande med det formål at skabe harmoni mellem menneske og natur såvel som mellem mennesker.

Bladet udgives af Dansk Friluftsliv - forum for natur- og friluftsliv og udkommer tre gange årligt.

nr. 100 juni 2016	deadline 1. maj
nr. 101 okt. 2016	deadline 1. sep.
nr. 102 marts 2017	deadline 1. feb.

ANNONCERING

Det er muligt at annoncere i bladet. Prisen er 1.500 kr. for en hel side og 900 kr. for en halv side.

Kontakt den annonceansvarlige for yderligere information om formater og priser.

TURFRILUFTSLIV

Af Jakob Haahr og Martin Johnsen

Foto: Martin Paludan, Det intensive turfriluftsliv

Dette nummer af Dansk Friluftsliv udgives i forbindelse med Turfriluftslivskonferencen som afholdes på Sletten den 14.-15. januar 2016. På konferencen mødes forskere, kommunerepræsentanter, politikere, friluftslivsvejledere og andre interesserede, som har en berøringsflade med turfriluftsliv. I bladet finder I et lille udvalg af de oplæg, som vil blive holdt på konferencen.

Turfriluftslivet adskiller sig fra f.eks. hverdagsfriluftslivet ved, at det foregår over længere tid. Det kan sagtens knytte sig til et lille område, men ofte rækker det ud over større områder. Turfriluftslivet er f.eks. at vandre, ro i kajak, sejle i jolle eller tage på kanotur gennem landskabet. Desuden er det ofte forbundet med overnatning i bivuak, shelter eller hytte.

Turfriluftslivet er ikke noget nyt fænomen i Danmark. I slutningen af 30'erne tog særlig ungdommen på tur i landskabet. Dansk Vandrelaug havde dengang ca. 60.000 medlemmer og i samme periode var der en kraftig stigning i kano- og kajakfriluftslivet. Imidlertid har intensivt jordbrug, byudvikling, satsning på andre fritidsaktiviteter og manglende fokus fra større organisationer bevirket at turfriluftsliv i mange år har været nede i en bølgedal.

Men friluftslivet og turfriluftslivet synes nu på vej frem. I den institutionaliserede verden har turfriluftsliv

vet, inspireret af vores nordiske naboer, vundet indpas. Dette friluftsliv har bredt sig uden for folkeskolerne, efterskolerne, højskolerne og universiteterne.

Naturstyrelsen har gjort friluftsliv til et primært satsningsområde. Den har bl.a. etableret primitive lejrpladser og fri teltning i mange skove. Mange kommuner iværksætter også tiltag der understøtter turfriluftslivet. Eksempelvis er der en del steder etableret stier med tilhørende muligheder for shelterovernatning. Friluftsrådet understøtter politisk og økonomisk mange tiltag og desuden har Danmark nu udarbejdet den første nationale friluftspolitik.

Der er imidlertid et potentiale i Danmark til at udøve mere turfriluftsliv. På konferencen søges at belyse følgende spørgsmål:

1. Hvad er turfriluftslivets status?
2. Hvilke værdier knytter sig til turfriluftslivet?
3. Hvordan kan turfriluftslivet styrkes i Danmark?
4. Hvilke muligheder giver Danmarks nye nationale friluftspolitik?
5. Hvordan kan kommuner, institutioner, organisationer og andre arbejde sammen for at styrke turfriluftslivet?

God læselyst.

TURFRILUFTSLIV I DET POLITISKE LANDSKAB

Af Jakob Haahr, Studieadjunkt og ph.d.-studerende, Sektion for Idræt, Institut for Folkesundhed, Aarhus Universitet, jhaahr@ph.au.dk

Skal Danmark have en ny turfriluftslivsorganisation?

- Et debatoplæg

Den Norske Turistforening (DNT) er den største friluftslivsorganisation i Norge. DNT arbejder for at fremme et enkelt, aktivt, alsidigt og miljøvenligt friluftsliv og for at bevare natur- og kulturværdier. Turfriluftslivet spiller en central rolle i DNT's virke, og organisationen har mere end 270.000 medlemmer.

Turfriluftslivet er også omdrejningspunktet for Friluftslivsframjändet i Sverige. I Friluftslivsframjändet er der ca. 82.000 medlemmer i 400 lokalforeninger.

I Danmark er der mange friluftslvsorganisationer, men der er ikke en organisation, der udelukkende beskæftiger sig med og understøtter turfriluftsliv.

På den baggrund er det nærliggende at stille spørgsmålet:

Har vi behov for en turfriluftslivsorganisation i Danmark? Har vi behov for en organisation, der oplærer til turfriluftsliv, som kan konsulteres i turfriluftslivsspørgsmål, og som arbejder politisk på at styrke turfriluftslivet? Eller er turfriluftslivet allerede dækket godt ind via de eksisterende organisationer?

Det er disse spørgsmål, der diskuteres i denne artikel. Jeg vil indledningsvis redegøre for begrebet »turfriluftsliv« og dernæst turfriluftslivets historie. Herefter vil jeg forsøge at gøre status på turfriluftslivet i de eksisterende friluftslvsorganisationer. Jeg vil dernæst vurdere organisationspotentialet ud fra et oplæringsperspektiv, et politisk perspektiv og et vidensperspektiv. Til sidst stilles en række spørgsmål til debat.

Turfriluftsliv som begreb

I Danmark er der en tradition for at definere friluftsliv bredt. I Danmarks friluftspolitiske redegørelse »Alle Tiders Friluftsliv« fra 2015 står der at:

- Friluftsliv er ophold og aktiviteter udendørs. Det kan udfolde sig i byen, på landet, i luften eller i vandet. Som udgangspunkt er friluftsliv lystbetonet

og knyttet til vores fritid. Det er et grundlæggende træk, at friluftsliv giver os en oplevelse af at komme nærmere naturen.

- Friluftslivet i Danmark er mangfoldigt. Det kan - udover i fritiden - også finde sted som et afbræk i arbejdsdagen, i forbindelse med undervisning og andre pædagogiske aktiviteter eller som led i et behandlingsforløb.
- Friluftsliv kan være roligt, afslappende eller fysisk krævende. Det kan rumme leg, konkurrence eller transport. Formålet kan være en god oplevelse, at møde andre, blive dygtigere, klogere eller sundere.
- Der opstår hele tiden nye former for friluftsliv. (Naturstyrelsen, 2015, s. 0).

Ud fra denne opfattelse er det stort set al aktivitet, der foregår udenfor, der er friluftsliv i Danmark. Det har mange fordele at anvende begrebet bredt. Men det er med friluftsliv, som det er med musik. Skal man forstå nuancerne i det, og de forskellige værdier der knytter sig til det, så er det vigtigt at have et nuanceret sprog. Man skelner jo også inden for musikken mellem popmusik, rockmusik, klassisk musik og jazz.

Man kan inddele friluftslivet i fire kategorier:

- 1) Høsterne
- 2) Specialisterne
- 3) Frilufterne
- 4) Turfriluftslivet

Høsterne ser naturen som en ressource, der skal udnyttes. De er repræsentanter for et friluftsliv, der har rødder i en bonde- og husmandskultur. Fritidsfiskerne, bærsamlere og mange jægere er høstere. Høsterne har ofte et indgående kendskab til naturen.

Specialisterne er en heterogen gruppe, der repræsenterer mange former for friluftsliv. For specialisterne er aktiviteten i centrum for deres friluftsudøvelse. De anvender ofte dyrt og specialiseret friluftsudstyr og aktiviteterne danner ofte ramme om et socialt og fagligt friluftsrum. Kitesurferne, lystsejlerne, lystfiskerne, rytterne og orienteringsløberne hører blandt andre til i denne kategori.

Frilufterne, som udgør den største gruppe, udøver korttursfriluftsliv og punktfriluftsliv. Det vil sige de udøver aktiviteten i et begrænset tidsrum i et afgrænset område. Ofte er frilufterne ude for at vandre en mindre tur i skoven, gå tur med hunden, løbe eller cykle en kortere tur.

Turfriluftsliv foregår over længere tid (typisk fra et par timer og længere). Det kan gerne knytte sig til et lille område, men det rækker ofte ud over større områder. Det er f.eks. at vandre, ro i kajak, sejle i jolle eller tage på kanotur i landskabet. Det er ofte forbundet med overnatning i telt, bivuak, shelter eller hytte.

Man kan skelne mellem det enkle og det mere komfortable turfriluftsliv. Det enkle turfriluftsliv udøves med enkle midler, færdslen er ikke motoriseret, og naturen er i fokus. Det komfortable turfriluftsliv foregår i tilknytning til havnene, campingpladserne og sommerhusområderne. Det udøves typisk fra sejlbåd, campingvogn eller en campinghytte.

Turfriluftsliv i et historisk lys

Turfriluftslivet er ikke et nyt fænomen i Danmark. I 1930 blev Herbergsringen etableret af Danmarks Socialdemokratiske Ungdom, De Unges Idræt, International Ungdomsliga og Det Danske Spejderkorps. Samme år blev Dansk Vandrelaug oprettet og indlemmet i Herbergsringen. Det blev hurtigt populært at vandre og i 1937 var der 200.000 overnatninger på danske vandrehjem og i 1940 havde Dansk Vandrelaug 60.000 medlemmer (Mentze, 2005; Haahr, 2010).

Efter krigen gik det ned ad bakke for det man kan kalde det mobile turfriluftsliv. Det vil sige det friluftsliv, hvor man ikke motoriseret flytter sig i landskabet. Intensiv byudvikling og vejbyggeri har i kombination med rationaliseringer i landbruget med monokultur og fjernelse af veje og stier til følge, betydet at det mange steder er blevet mere besværligt og mere kedeligt at færdes i landskabet (Caspersen & Nyed., 2011).

Man kan sige at friluftslivet har ændret karakter. Siden 1930'erne er der skudt flere campingpladser op, i byerne er der etableret lystbådehavne, og der er kommet flere sommerhuse til. Friluftslivet er blevet mere komfortabelt. På campingpladserne har stjerneordningen betydet, at der mellem campingpladser har udviklet sig et stjeraneræs, der har gjort nogle campingpladser til regulære forlystelsesparker, og mange steder har medført, at det enkle turfriluftsliv er forsvundet. Konsekvensen af dette stjeraneræs er, at mange turfriluftslivsudøvere føler sig fremmedgjort på mange campingpladser. Man kan sige at det komfortable turfriluftsliv har vokset sig

stort på bekostning af det enkle friluftsliv. Der udøves en del punktfriluftsliv, imens det står mere sløjt til med det mobile turfriluftsliv.

Denne udvikling er vendt. Friluftslivet har vundet indpas på universiteter, højskoler, efterskoler, folkeskoler og friskoler. Naturstyrelsen har udviklet friluftsstrategier. Der er etableret mange nye skove, nye stier, nye overnatnings- og bålpladser. Den samme udvikling ses i mange kommuner, hvor friluftslivet for alvor er kommet på dagsordenen i de senere år. Der anlægges stier, bygges bålpladser og der bygges shelters. Befolkningen er glad for disse tilbud og for mange kommuner bliver friluftslivet et konkurrenceparameter i forhold til at trække beboere og turister til deres kommuner.

Men selv om det mange steder er blevet bedre, så kniber det stadigvæk med det mobile turfriluftsliv. Det hænger sammen med at turfriluftslivet ofte foregår over større områder. Turfriluftslivet er pladskrævende. Det kræver sammenhængende naturområder og overnatningsmuligheder. I landskabet er der forskel på mulighederne for at udøve turfriluftsliv inde i landet og på havet. Inde i landet og i særdeleshed i det åbne land er der dårlige forhold for turfriluftslivet. Den private ejendomsret, det rationelle landbrug kombineret med urbanisering, moderne infrastruktur og et rigtigt regelværk betyder, at det mange steder er vanskeligt at færdes i det åbne land. Havet er omvendt lettere tilgængeligt.

Turfriluftsliv, organisationer og politik

Med dette udgangspunkt kan man igen spørge: Er der behov for en turfriluftslivsorganisation, der varetager det enkle turfriluftslivs interesser? Er der ikke én eller flere organisationer, der varetager turfriluftslivets interesser i dag?

I Dansk Vandrelaug er der ca. 10.000 medlemmer. Vandreforeningen Fodslaw har 4500 medlemmer og i Dansk Kano og Kajak Forbund er der knap 20.000 medlemmer. I alle tre organisationer er turfriluftsliv på programmet, men det spiller de respektive steder en mindre rolle. Dansk Vandrelaug og Vandreforeningen Fodslaw har ikke så meget turfriluftsliv på programmet. De arrangerer typisk kortere vandreture. Kano og Kajakforbundet har, på trods af, at deres medlemsstigning over de sidste 20 år knytter sig til øget brug af havkajakker (der primært anvendes til at tage på tur i), ikke turfriluftslivet som satsningsområde.

Bedre ser det ud i DGI motion og friluftsliv, der har 75.590 medlemmer. På deres hjemmeside skriver DGI:

»Udendørs motion og friluftsliv er i kraftig vækst. Den største vækst i deltagelse er dog sket i det uorganiserede friluftsliv. Flere danskere vil gerne deltage i flere forskellige typer af friluftsliv, og folk efterspørger i stigende grad tidsmæssig fleksibilitet, motionsidræt uden fokus på konkurrence og effektiv træning med et sundhedsmæssigt sigte« (DGI, 2015)

I Danmark er der forskellige spejderorganisationer, der tilsammen har ca. 72.000 medlemmer. Disse beskæftiger sig i høj grad med turfriluftsliv. De henvender sig imidlertid til en afgrænset gruppe, ligesom de ikke er politisk aktive.

Kampen om landskabet

Turfriluftslivet har ikke en synlig velpolstret organisation med mange medlemmer, der udelukkende taler turfriluftslivets sag. Dansk Vandrelaug, De Danske Tursejlere, Vandreforeningen Fodslaw og Dansk Friluftsliv - forum for natur og friluftsliv har fokus på turen, men det er kun Dansk Friluftsliv - forum for natur og friluftsliv, der har det som primært interesse område. Disse organisationer/foreninger er relativt små og har kun begrænsede erfaringer i det politiske spil. Der er altså ingen aktør, der udelukkende taler turfriluftslivets sag. Turfriluftslivet har hverken næv-

neværdig økonomisk kapital, kulturel kapital eller social kapital.

Der er behov for organisationer der varetager turfriluftslivets interesser. Turfriluftslivet kræver store arealer og udøves i områder andre også har interesse i. Derfor udspiller der sig også kampe mellem lodsejere, erhvervsfolk, turismeindustri, lokale beboere, friluftsførere og friluftsudøvere om retten til at bruge og udnytte landskabet. I det spil står turfriluftslivet svagt.

Friluftsrådet er stærkt og udgør en uundværlig brik i kampen for at styrke alle former for friluftsliv. Det er også den bedste organisation til at varetage turfriluftslivets interesser. Men for Friluftsrådet udgør turfriluftslivet bare en lille del, og derfor kan turfriluftslivet let forsvinde i mængden. Dertil kommer at Friluftsrådet er en paraplyorganisation og derfor skal varetage mange organisationers interesser. Det betyder at Friluftsrådets holdninger ikke nødvendigvis er de samme som dem turfriluftslivet har. Friluftsrådets holdning skal afspejle medlemsorganisationerne, og når der er knap 100 af disse, betyder det at Friluftsrådets holdning ofte er et udtryk for det kompromis organisationerne blev enige om.

Foto: Tobias Band, Det intensive turfriluftsliv

Et eksempel på dette var, da Friluftsrådet på opfordring fra Dansk Sportsfiskerforbund fremlagde forslag om at forbedre adgange til naturen i Danmark igennem følgende tre punkter:

1. Ret til fladefærd i privatejede skove i Danmark.
2. Ret til stiltfærdig færdsel langs ledelinjer (diger, hegn, vandløb, bræmmer m.m.) i det åbne land.
3. Ret til at færdes i privatejede skove døgnet rundt (natfærd).

Jægerforbundet modsatte sig disse forslag og i Friluftsrådets adgangspolitiske handlingsplan er disse krav heller ikke kommet med. Jægerforbundet har megen magt inden for friluftspolitikken. Det hænger sammen med at de er velorganiserede, har mange medlemmer og ved, hvordan det politiske spil skal spilles.

Spørgsmål til debat

I 1930'erne var Dansk Vandrelaug større end Den Norske Turistforening. Siden er de to organisationer i aktivitet og medlemstal gået hver sin vej. I Danmark er der ikke ret mange, der vandrer frem til et vandrehjem. Skyldes denne forskel, at man i Norge satsede på turfriluftslivet, imens man i Danmark i større grad satsede på punktfiriluftslivet? Eller er de store forskelle mellem Danmark og Norge udtryk for, at man i mange år i Danmark har glemt at varetage de mobile turfriluftslivs interesser, således at det mobile turfriluftsliv har tabt i kampen mod andre landskabsinteresser? De forskellige forhold kan også knytte sig til geografin. Forholder det sig sådan, at når DNT har så mange medlemmer i Norge, så hænger det sammen med at man her har et turfriluftslivslandskab, imens landskabet i Danmark primært egner sig til punktfiriluftsliv? Man kan spørge: Når vi ikke har en turfriluftslivsorganisation i Danmark, der udelukkende har fokus på turfriluftslivet, skyldes det så, at der ikke er behov for en? Forholder det sig sådan, at det turfriluftsliv der udøves har et omfang, at det fint passer ind i de eksisterende organisationer?

I dag foregår oplæring til turfriluftsliv primært i familierne, hos spejderne, på højskolerne, i efterskolerne, på nogle læreruddannelser, på universiteterne og delvis i DGI? Er det ikke godt nok?

Man kan også stille spørgsmålet om der ikke er nogle af de eksisterende organisationer der skal på banen i forhold til turfriluftslivet? Hvem kunne det så være? Danmarks Naturfredningsforening kunne være et bud. DN arrangerer mest naturvandring og naturture. De arbejder i forvejen meget for vores natur og landskab. Kunne man forestille sig at de var mere ak-

tive på friluftsfeltet? I DN satser man meget på at få børnene ud i naturen, og kunne derfor godt satse på turfriluftslivet. Der er mere der taler for DN. De har tidligere haft et lejrudvalg, de har mange medlemmer og de er også i stand til at føre en kamp for mere adgang til landskabet.

Eller forholder det sig sådan at DGI har fundet nøglen til dansk turfriluftslivs vækst?

Klar, parat, debat

Såfremt det enkle turfriluftsliv skal vokse, så kræver det oplæring til turfriluftsliv, politisk engagement og vidensopsamling og vidensdeling.

Det store spørgsmål til debatten er: Er de eksisterende organisationer i stand til at klare denne opgave eller skal Danmark have en ny friluftorganisation?

Referencer

- Agger, P. (2002). Adgang til landbrugslandet. *Geografisk Orientering*(2), s. 398-408.
- Caspersen, O., & Nyed., P. (2011). *Udvikling af markveje og stier i det åbne land*. København: Skov og Landskab.
- Dansk kano & kajak forbund. (2015). *Strategi 2015-2020*. Dansk kano og kajakforbund.
- Dansk Kano og Kajak Forbund. (2015). Om DKE. Hentede 19. August 2015 fra Dansk Kano og kajakforbunds hjemmeside: <http://kano-kajak.org/om-dkf/>
- DGI. (2015). Motion og friluftsliv - om motion. Hentede 19. August 2015 fra DGI's hjemmeside: http://www.dgi.dk/Udover/Motion_og_friluftsliv/Om_motion.aspx
- Eichberg, H., & Jespersen, E. (2001). *De grønne bølger. Træk af natur- og friluftslivets historie*. Vejle: DGI.
- Haahr, J. (2010). The Missing Link. I H. Eichberg, & P. O. Jørgensen, *Sundhedskultur. Forum for Idræt*.
- Mentze, M. (2005). *DVL - En forening i tiden - Et portræt af Dansk Vandrelaug 1930-2005*. I K. Meyhoff, *Fodnoter - Træk af vandrings historie*. København: Informations Forlag.
- Naturstyrelsen. (2015). *Alle tiders friluftsliv - Redegørelse om Danmarks friluftspolitik*. København: Miljøministeriet.
- Vandreforeningen Fodslaw. (2015). Forside. Hentede 19. August 2015 fra Fodslaws hjemmeside: <http://fodslaw.dk/>

DET INTENSIVE TURFRILUFTSLIV

Af Lasse Petersen, arrangør af VUMB og friluftslivsunderviser, lasseduepetersen@gmail.com
& Tobias Bang, Arrangør af Adventurerace1864 og friluftslivsunderviser

Som studerende på faget Nordisk friluftsliv, der var et samarbejde mellem forskellige nordiske universiteter, blev det klart, at de helt store idoler inden for turfriluftsliv var Fridtjof Nansen og Roald Amundsen. Vi hørte om deres store bedrifter, hvor de sammen med deres hold, under hårde betingelser, bevægede sig ud i ukendte områder, og hvordan deres ekspeditionshold var afhængige af de rigtige forberedelser, navigation og en viljestyrke af en særlig støbning. Særlig intenst blev det, da Amundsen og hans team var i skarp konkurrence med Robert Scott om at nå Sydpolen først og få plantet flaget.

Medmindre man har ressourcerne til at gå i gang med rumudforskning eller dybhavsdykning, så er muligheden for at udforske uopdagede områder begrænset. Men menneskets eventyrlyst er intakt, og det samme er driften mod de store ekspeditioner. Man oplever en interesse for at deltage i iscenesatte ekspeditioner, hvor arrangørerne har brugt mange timer på at tilrettelægge en spændende og varieret rute med diverse udfordringer undervejs. Det kan foregå på forskellige niveauer, fra få timer med orienteringsløb og opgaver i den lokale skov til flere dage lange adventureraces i den Costaricanske jungle. Selvom der er åbenlyse forskelle mellem disse løb og klassisk friluftsliv, så er der også adskillige paralleller, som vi vil vende tilbage til, når vi har set på nogle af de

nyeste eksempler på, hvordan ekspeditionsdrømmene kan udleves i dag, og hvordan det intense turfriluftsliv praktiseres i Danmark.

Vinter Ultra Mols Bjerge (VUMB)

VUMB tilbyder to iskolde og barske dage, hvor alle teams skal fokusere på at finde vej efter de mange poster med kort, kompas samt GPS. I møder forhindringer, hvor der skal klatres over små søer, klatres op i masterne på Fregatten Jylland og ikke mindst kæmpes over høje bakker og op fra dybe dale og dødishuller i Nationalpark Mols Bjerge. I vil fryse om bord på Fregatten. I vil blive testet som team! www.vumb.dk

VUMB er et orienteringsløb over to dage, hvor man i tomandshold oplever det unikke vinterlandskab i Mols Bjerge Nationalpark. Indtil starten går, er ruten hemmelig for deltagerne, men man har dog fået en indikator på, hvor langt man skal forvente at løbe. Man kan vælge imellem distancerne 70+ eller 100+, hvor navnet vidner om, at banerne er opmålt i fugleflugt, så deltagerne skal forvente at løbe væsentligt længere, afhængig af deres orienteringsevner. På grund af de lange distancer bliver der til tider stor spredning mellem deltagerne, så holdene får oplevelsen af at være helt alene. Undervejs er der en fælles overnatning på Fregatten Jylland, hvor fællesskabet er i centrum. Her deles dagens oplevelser med konkurrenterne, imens tænderne klapper, og åndedrættet

fordamper om bord på det gamle skib. Når andendagen starter, genetableres konkurrencen. Det er benhårdt, og hvert år må flere hold udgå, inden de når målstregen.

Adventurerace1864

I 2014 ville man markere 150-året for Slaget på Dybbøl i 1864 med et stort anlagt adventurerace, der strakte sig fra Dannevirke i Slesvig til Skanserne på Dybbøl Banke. Målet var, at deltagerne skulle følge i fodsporene på soldaterne, så de undervejs på ruten med egne øjne kunne opleve en brøkdel af, hvor barske forholdene har været for datidens soldater.

Adventureracet startede således med et hektisk o-løb i området ved Dannevirke for at få en forståelse af, hvor stort et område man har skullet beskytte ved hjælp af en jordvold. Derefter satte man ud i kajak på Slien Fjord, som var strategisk vigtig under krigen. Fjorden kunne beskytte danskerne mod et bagholdsangreb, men da det var nogle år med en særlig hård vinter, var der fare for, at den ville fryse til, og det var blandt andet grunden til, at man var nødt til at rømme Dannevirke. De danske tropper skulle til fods, og for officerernes vedkommende til hest, i løbet af en enkelt nat trække sig tilbage til Dybbøl. Deltagerne i adventureracet var dog blevet udstyret med mountainbikes og skulle undervejs finde poster ved Mysunde og Sankelmark, hvor der blev udkæmpet slag mod preusserne, i et forsøg på

at holde dem på afstand. Den store finale på adventureracet foregik ved Dybbøl Banke ca. 20 timer, efter starten gik, hvor de skulle løbe o-løb ved Dybbøl Banke, skyde med riffel, sejle over Alssund, som preusserne havde gjort det, og klare diverse nærdødsoplevelser. Vinderholdet kom i mål efter knap 24 timer.

Samtidig var der en kortere udgave, som henvendte sig til motionister og begyndere. Adventurerace1864 blev arrangeret af Idrætshøjskolen i Sønderborg med støtte fra Region Syddanmark. Løbet afholdes igen i 2016, men med helt nye baner for at opretholde overraskelsesmomentet.

Paralleller og modsætninger til det klassiske turfriluftsliv

Turen

De fleste, der beskæftiger sig med turfriluftsliv, vil være enige i, at der gemmer sig forskellige kvaliteter, om man er på vandretur, cykeltur eller kajaktur, men turen er det, de har til fælles. At man bevæger sig gennem landskabet for at opleve variationen i naturen og de forskellige sanseindtryk. Man vil også fremhæve overnatningen, den fælles madlavning og de refleksioner, der opstår rundt om bålet, inden man kryber i soveposen. I det intense turfriluftsliv, som er beskrevet herover, er turen også fællesnævnen, om end tempoet er højere, og selvom man kombinerer forskellige turformer. Undervejs i løbet fylder konkurrencen selvfølgelig i deltagerne hoved, men ikke alene, fordi de situationer, som man befinder sig i, udmønter sig i stærke oplevelser, som man lystigt beretter om til holdkammeraterne og konkurrenterne, men også når konkurrencen er sat på standby, og man

sidder udmattet med sin lune mad. I løbet af et døgns intensivt turfriluftsliv får du fyldt depoterne med historier og indtryk, som skal opleves, før man rigtig forstår dem.

Naturen

Som arrangør bruger man timevis på at tilrettelægge og iscenesætte ruten, så deltagerne får den bedst mulige naturoplevelse. Typiske virkemidler er at time solopgangen med, at deltagerne løber langs stranden, og at placere en post på toppen af de flotteste udsigtspunkter eller ude i midten af en våd mose. I klassisk friluftsliv er der en tendens til at følge markerede vandruter eller lave lejr ved etablerede shelterpladser. Deltagerne i det intensive turfriluftsliv kommer langt væk fra stierne og oplever den utilgængelige og uberørte natur på tider af døgnet og året, hvor kun de mest fanatiske friluftslivsentusiaster vil våge sig ud i den danske natur.

Der indhentes tilladelser fra Naturstyrelsen og private lodsejere mv., som dermed er involveret i, hvilke områder der belastes af deltagerne færd. Modsat et almindeligt motionsløb eller mountainbikeløb vil deltagerne vælge forskellige stræk mellem posterne, så sliddet på naturområderne vil være reduceret, og man vil sjældent bruge de eksakt samme områder flere år i træk. I adventureracing deltager man under kodekset: »Vi efterlader kun vores fodspor«, hvilket italesættes under briefing før starten.

Formidlingen

VUMB har et tæt samarbejde med Nationalpark Mols Bjerger og er med til at formidle områdets særegenhed gennem løbet. Hvordan istiden har formet Mols Bjerger, kommer deltagerne til at mærke i

kroppen på en måde, som de færreste infotavler formår. Det er heller ikke tilfældigt, at overnatningen foregår om bord på Fregatten Jylland. VUMB er således med til at formidle og markedsføre områdets seværdigheder og naturområder til hele landet.

Adventurerace1864 indledes hvert år med et kort foredrag om området, hvor de skal på race, flankeret af et kort fra 1800-tallet. Man forsøger gennem ruteplanlægningen at give et unikt indblik i en af Danmarkshistoriens vigtigste begivenheder, hvor deltagerne gennem deres oplevelser får et helt nyt kendskab til hele regionens historie og kulturophav. Kulturudvekslingen over den tyske grænse har fra starten af været et mål, og flere tyske hold har da også deltaget i adventureracet.

Tiden / Fordybelsen

Tiden er en stressfaktor undervejs, da tiden danner sammenligningsgrundlaget holdene imellem. Der kan også være steder, som man skal nå frem til inden bestemte tidspunkter for at undgå at blive sat på en alternativ kortere rute. På dette punkt kan man se en modsætning til det klassiske friluftsliv, hvor man ideelt set kobler sig af tidstyranniet og omfavner nuet. Når tiden stopper, og man er kommet i mål efter et race, er der til gengæld tid til fordybelse og refleksion. Kontrasten er slående, og man er overrasket over hvor mange indtryk, der skal bearbejdes. Ofte har man en fornemmelse af, at starten af racet er foregået flere uger tilbage, fordi der er sket så meget i mellemtiden. De store distancer, man har force-ret, kan opleves helt uvirkelige, når man tænker tilbage på, hvor langt væk man befandt sig for 24 timer siden.

Konkurrencen

Konkurrenceelementet har en central plads i både VUMB og Adventurerace1864. Spørgsmålet er, om det skygger for alle arrangørernes intentioner om at skabe en unik tur formidlet i skønne naturomgivelser. I perioder er det sikkert tilfældet, for når man er presset til det yderste, har man ikke det nødvendige overskud til at tage imod nye indtryk eller lære om områdets historie. Når man er aktiv i så mange timer, vil det dog veksle meget undervejs i løbet. Konkurrencen udvikler sig gennem løbet, så man til tider ligger side om side med et andet hold, der kan tage fokus fra det omkringliggende, men i andre perioder er man mutters alene og

glemmer helt konkurrencen, imens man bevæger sig igennem terrænet. Fordi man er i gang i så mange timer, så er man nødt til at lægge intensiteten på et passende niveau, hvor man kan fortsætte helt til mål, og man arbejder derfor sjældent helt oppe i det røde felt. Det er en konkurrence på udholdenhed, og derfor er naturoplevelser, sammenholdet og områdets historier med til, at man kan holde turen ud.

Opsummering

Det intense turfriluftsliv kan eksemplificeres gennem ultraløb og adventureracing, hvor inspirationen stammer fra de store polar-ekspeditioner og opdagelsesrejser. Arrangørerne bruger utallige ti-

mer på at perfektionere ruten, så den er alsidig, naturskøn og barsk. Ud over fysikken kan banen også stille krav til deltagernes taktiske overvejelser og formidle områdets historie, således at deltagerne får den bedst mulige oplevelse ude på ruten. Man komprimerer på den måde en flere dage lang friluftstur eller flere forskellige ture ned til få timer, hvilket intensiverer oplevelsen i denne periode, men man bibeholder samtidig et fokus på naturen, gruppedynamikken og de spektakulære oplevelser. Dog i en sportslig kontekst, hvor tiden og konkurrencen er essentielle komponenter.

Foto: Martin Paludan, Det intensive turfriluftsliv

FRILUFTSLIV I SVERIGE

Af Klas Sandell, Professor; Inst för Geografi, Medier och Kommunikation, Karlstads universitet, Sverige, klas@sandell@kau.dk

.....

Några forskningsresultat och framtidstankar

Friluftslandskap

Sverige är relativt gles befolkad och här finns stora möjligheter till friluftsliv i skogar, på sjöar och vattendrag, längs kuster och i fjällen. Det finns också en rik friluftshistoria med start i etableringen av organisationer som Svenska Turistföreningen och Friluftsfrämjandet i slutet på 1800-talet och Scouterna i början av 1900-talet (Sandell & Sörlin, 2008; Sandell, 2006). De tidiga små grupperna från samhällets bättre bemedlade breddades under mellankrigstidens 1930-tal. Vandrarhem, camping och de mer kulturpräglade och tätortsnära landskapen blev då viktigare vid sidan av de sedan tidigare mer »vildmarksliknande« områdena i fjäll, djupa skogar och ytterskärgränder. Under efterkrigstidens 1960- och 1970-tal investerade det offentliga för att underlätta allmänhetens möjligheter till friluftsliv genom att köpa områden, ordna vandringsleder och informera. Friluftsplanering har även fortsatt en viktig roll även om dess intressen ofta kan trängas undan t.ex. i tätortsnära områden med stort exploateringstryck (Emmelin et al., 2010).

Den svenska allemansrätten (Sandell & Svenning, 2011) är en huvudsaklig bas för detta friluftsliv och dess ställning är mycket stark. Så mycket som 94 % av de svarande i en enkätundersökning till den

svenska allmänheten (Fredman, Stenseke & Sandell, 2014) var helt eller delvis eniga med påståendet att allemansrätten är viktig att försvara och 77 % ansåg allemansrätten viktig för deras egna utomhusaktiviteter (ibid). Det kan jämföras med betydelsen av naturreservat och nationalparker som uppgavs som viktiga för utomhusaktiviteterna av 43 % (ibid). Allmänhetens kunskaper om allemansrätten är också relativt goda. Omkring 90 % av de svarande prickade rätt i olika påståenden om vad den grundläggande allemansrätten innebär (ibid). I den här enkätundersökningen som genomfördes av forskningsprogrammet »Friluftsliv i Förändring« (www.friluftsforshning.se) så användes begreppet friluftsliv bara i begränsad utsträckning då det inte är självklart hur ordet tolkas och används av olika personer. När vi listade ett antal utomhusaktiviteter och frågade i vilken utsträckning man ansåg att dessa var friluftsliv visade det sig att vandringar i skog och mark samt fjällvandringar kom högst (knappt 90% ansåg att det helt och hållet var friluftsliv) följt av kajakpaddling och fågelskådning med ca 60%. Aktiviteten »Gå i en park i staden» var den aktivitet som minst andel av de svarande (8 %) ansåg var friluftsliv helt och hållet, men man bör då notera att 77 % av de svarande ansåg att även detta var friluftsliv i någon utsträckning. De motorburna aktiviteterna att köra/åka motorbåt respektive snöskoter

var två andra av de fyra aktiviteter som minst andel av de svarande associerar med friluftsliv. Dock är det även för dessa båda aktiviteter ca 40 % av de svarande som anser att dessa helt och hållet eller till stor del är friluftsliv (ibid).

Friluftsaktiviteter

Även om uppdelningen mellan natur och kultur är konstlad så är naturbegreppet viktigt för att förstå friluftslivet. Från den undersökning (Fredman, Stenseke & Sandell, 2014) som refererades ovan kan vi när det gäller friluftslivets aktiviteter notera att mer än hälften av de svarande uppger att de är ute i naturen »ganska ofta«, eller »mycket ofta«. Under vardagar och längre ledigheter ökar denna andel till 89 %. Naturen ses också som en central miljö för barns uppväxt och t.ex. har hela 94 % av de svarande ofta, eller mycket ofta, tillbringat lov och semestrar i naturen. Nöjes- och motionspromenader är vanligast bland aktiviteterna att ha ägnat sig åt åtminstone en gång under en 12- månadersperiod (nästan 95 % av de svarande), följt av strövat i skog och mark (90 %), arbetat i trädgården (84 %), solbadat (81 %), och haft picknick eller grillat i naturen (80 %). Även om vi ser till de aktiviteter som är vanligast att ägna sig åt ofta (mer än 60 gånger per år) så toppas listan av nöjes- och motionspromenader (32 %), följt av cykla på vägar, arbeta i trädgården, ströva i skog och mark och promenera med hund

(om friluftsbegreppets användning i statistik se t.ex. bilaga i: Naturvårdsverket, 2009).

Mångfald, bredd och förändring har alltid varit viktiga delar av det svenska friluftslivets historia och det har många internationella inspirationskällor och paralleller. Det har inte heller varit bara en samlad svensk friluftstradition utan det har varierat när det gäller intresse och form beroende på t.ex. socio-ekonomi, kön och uppväxt. Förändringarna fortsätter och under vårt eget sekelskifte, 2000-talet, förutom friluftslivets fortsatt stora roll för t.ex. livskvalitet och folkhälsa (t.ex. Mårtensson et al., 2011) samt pedagogik och miljöperspektiv (t.ex. Brügge, Glantz & Sandell, 2011) så har vi också en mängd nya eller accentuerade teman att reflektera över. Det handlar exempelvis om att

vi har ett allt mer mångkulturellt och högrörigt samhälle (t.ex. Lisberg Jensen & Ouis, 2014). Industrisamhällets fjärrnärvaro genom radio, TV och telefon har också, liksom internet, blivit mobilt och kan vara närvarande i alla friluftslandskap samtidigt som de digitala landskapen blir alltmer avancerade (se t.ex. Öhman, Öhman & Sandell, In Print). Det kommer också ständigt ny teknik, nya material, nya fordon och nya aktiviteter som på olika sätt förändrar friluftslivets yttringar, platsval och ideal – samtidigt som vi finner en mycket hög grad av kontinuitet under friluftslivets nu drygt sekellånga historia.

När det gäller intresset för att försöka jämföra friluftslivets aktiviteter över tid gäller det att ha mycket ödmjukhet även om vi inskränker oss till bara några decennier.

Mätmetoderna ändras över tiden, t.ex. från postenkäter till telefon till internetpaneler. Förståelsen av begrepp som t.ex. »friluftsliv« och »vandra i skog och mark« ändras också över tiden. Till detta kommer att ofta prioriterade grupper som barn, gamla och ej svenskspråkiga lätt faller utanför olika mätförsök. Men, med dessa förbehåll, så kan vi notera relativt stabila aktivitetsnivåer under senare decennier men med vissa tecken på minskningar under de senaste åren (Fredman & Hedblom, 2015; se även kap. 3 i Fredman, Stenseke & Sandell, 2014).

Friluftsmotiv

Innan jag avrundar denna artikel med några funderingar om nutida och framtida utmaningar för friluftslivet så vill jag lyfta fram något om motiven för allt detta engage-

mang i och för friluftsliv. Friluftsliv kan motiveras som en metod för olika syften (t.ex. folkhälsa, miljöengagemang osv.), men friluftslivet och dess upplevelser kan också vara ett mål i sig (se t.ex. Sandell & Öhman, 2010 och 2013). Ser vi till vad den ovan refererade enkätundersökningen (Fredman, Stenseke & Sandell, 2014) sade om friluftsmotiven så var inte minst de »djupare« motiven tydliga. Det var t.ex. omkring hälften som uppgav att de helt instämmer i att de får ökade insikter om samspelet i naturen och en känsla av att själva vara en del av den, när de vistas ute i naturpräglade miljöer.

Fysisk aktivitet var det centrala motivet på vardagar, medan avkoppling, social samvaro och att vara nära naturen blir de mest framträdande motiven under helger

och ledigheter (ibid). Knappt hälften av de svarande uppgav att det fanns någon eller några aktiviteter de skulle vilja ägna sig mer åt än de gör i dagsläget. På vardagar var det framför allt nöjes- och motionspromenader, jogga/terränglöpning och ströva i skog och mark. På helger var det liknande men med tillägget fritidsfiske. Längre ledigheter skiljer här ut sig och det som stod högst på önskelistan var fjällvandring, utförsåkning samt ströva i skog och mark. Brist på tid var ett dominerande hinder och familjesituationen var också ett förhållandevis vanligt skäl. Vistelser i närnaturen anser man har inneburit att man fått bättre kännedom om sin egen hemmiljö och genom detta fått en ökad trygghetskänsla. Möjligheter till friluftsliv hade helt eller delvis påverkat valet av boende för fyra av tio svarande och nära 90 %

menade att utomhusvistelse gjorde deras vardag mer meningsfull. Om möjligheten att utöva friluftsliv under det senaste året inte hade funnits så sjönk medianvärdet för självskattad hälsa kraftigt (ibid).

Friluftsutmaningar

Det finns alltid en risk att man överdriver pågående förändringar men också att man underskattar dem därför att de kommer gradvis. Till detta kommer risken att man underskattar bakomliggande faktorer, t.ex. klimatförändringar, en åldrande befolkning och ekonomisk globalisering. Men med dessa förbehåll så vill jag här lyfta fram två delvis samverkande förändringstendenser, nämligen »sportifiering« och att »uteaktiviteter går inomhus«. Sportifiering handlar om att sportideal – som att tävla och mäta prestationerna – börjar göra

sig alltmer märkbara även inom aktiviteter som att vandra, paddla och simma i naturpräglade landskap (Sandell, Arnegård & Backman, 2011). Multisporttävlingar och lopp som Vikingarännen på skridskor, är exempel på detta. Det andra fenomenet, att uteaktiviteter går inomhus handlar om att aktiviteter som tidigare utfördes ute i naturpräglade landskap alltmer också (eller i stället!) kan utföras i särskilt uppbyggda aktivitetsmiljöer inomhus t.ex. i form av äventyrsbad, klätterväggar och skidåkning året om. Gemensamt för båda dessa två fenomen – sportifiering och att uteaktiviteter går inomhus – är att de innebär en ökad friställning från det naturpräglade landskapet. Det är inte längre en huvudsak att inordna sig i och möta hela landskapet med sitt väder, sin topografi, sin årstid, växter, djur, människor, skogs- och jordbruk osv, utan det är aktiviteten i sig som blir huvudsak. Nästa gång utför man sannolikt aktiviteten någon annanstans, kanske utomlands, kanske inomhus...

Annorlunda uttryckt så har vi under det moderna samhällets framväxt haft två traditioner när det gäller att röra på kroppen på fritiden: dels den tävlingsinriktade kroppsrörelsen (sport) som söker kontrollerad miljö (arenor, ofta inomhus), dels naturmöten och andra upplevelser (friluftsliv och naturturism) som söker okontrollerad miljö (naturpräglade landskap). De här traditionerna har utvecklats parallellt och haft en del överlappningar men inte sällan varit i konflikt med varandra. Naturupplevelsens roll, kontrollambitioner och synen på tävling och risk har då varit återkommande gränslinjer. Men idag ser jag många tecken på att dessa

gränstrakter på ett dramatiskt sätt »omförhandlas« och att vi får breda gråzoner med nya innehåll av aktiviteter, motiv, platser, utrustning osv. som är påverkade av båda traditionerna. Det här är ännu så länge relativt marginella fenomen men som det finns all anledning att uppmärksamma och reflektera över då de sannolikt starkt påverkar det framtida friluftslivets landskapsrelationer, pedagogik, ideal och motiv.

Klas.Sandell@kau.se, <http://www.friluftsforskning.se>, <http://kau.diva-portal.org/smash/searchdiva.jsf>, <http://www.kau.se/forskare/klas-sandell>

Referenser

Brügge, B., Glantz, M. & Sandell, K. (red.) 2011 (4e reviderade uppl.). Friluftslivets pedagogik: en miljö- och utomhuspedagogik för kunskap, känsla och livskvalitet. Liber, Stockholm.

Emmelin, L., Fredman, P., Lisberg Jensen, E. & Sandell, K. 2010. Planera för friluftsliv: Natur, samhälle, upplevelser. Carlssons bokförlag, Stockholm.

Fredman, P. & Hedblom, M. 2015. Friluftsliv 2014: Nationell undersökning om svenska folkets friluftsvanor. Rapport 6691, Naturvårdsverket, Stockholm.

Fredman, P., Stenseke, M. & Sandell, K. (red.) 2014. Friluftsliv i förändring: Studier från svenska upplevelselandskap. Carlssons, Stockholm.

Lisberg Jensen, E. & Ouis, P. 2014. Det gröna finrummet: etnicitet, friluftsliv och naturumgängets urbanisering. Carlssons, Stockholm.

Mårtensson, F., Lisberg Jensen, E., Söderström, M. & Öhman, J. 2011. Den nyttiga utevistelsen? Forskningsperspektiv på naturkon-

taktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang. Rapport 6407, Naturvårdsverket, Stockholm.

Naturvårdsverket 2009. Statistikprogram för friluftsliv: Ett förslag. Rapport 5975, Naturvårdsverket, Stockholm.

Sandell, K. 2006. Friluftsliv, platsperspektiv och samhällskritik. I: Mårald, Erlend & Nordlund, Christer (red.), Topos: Essäer om tänkvärda platser och platsbundna tankar. Carlssons, Stockholm, s. 274-291.

Sandell, K., Arnegård, J. & Backman, E. (red.) 2011. Friluftssport och äventyrsidrott: Utmaningar för lärare, ledare och miljö i en föränderlig värld. Studentlitteratur. Lund.

Sandell, K. & Svenning, M. 2011. Allemansrätten och dess framtid. Rapport 6470, Naturvårdsverket, Stockholm.

Sandell, K. & Sörlin, S. (red.) 2008 (2a reviderade uppl.). Friluftshistoria – från 'hårdande friluftsliv' till ekoturism och miljöpedagogik: Teman i det svenska friluftslivets historia. Carlssons, Stockholm.

Sandell, K. & Öhman, J. 2010. Educational potentials of encounters with nature: reflections from a Swedish outdoor perspective. Environmental Education Research, 16:1, 113-132.

Sandell, K. & Öhman, J. 2013. An Educational Tool for Outdoor Education and Environmental Concern. Journal of Adventure Education and Outdoor Learning, 13:1, 36-55.

Öhman, J., Öhman, M. & Sandell, K. In Print. Outdoor Recreation in Exergames: A New Step in the Detachment From Nature. Journal of Adventure Education & Outdoor Learning.

MED KJØL OG ROR FRA HØJDERYG TIL KYST

Af Bård Bakke Lektor i naturfag UCSyd - Kolding, Cand. Scient., baba@ucsyd.dk

.....

En blind kan godt hugge ved og lage bål mat. Man kan ha en fin natt under stjernene på en strand ved munningen av Horsens fjord, selv om man sitter i rullestol og er spastiker. En service hund kan godt være en god tur venn og komme med i kano eller smakkejolle. Man kan dele en moden mannlig pedagogstuderende's glede, når han kommer glad og lettet hjem til leiren etter en tur i skogen med spade og toalettpapir, og høre ham proklamere at så har man prøvet det for første gang i sitt liv. Når gruppen samles omkring grytene over bålet, med den maten man i fellesskap har lagd fra naturlige råvarer, delvis høstet eller fanget, og når man etterfølgende sitter samlet omkring bålet for å spise, skapes gode rammer til å dele dagens erfaringer.

Fokus i denne artikkel er, hvordan man inngår i relasjoner på en tur, som er tilrettelagt og gjennomført ifølge en tradisjonell nordisk friluftslivs praksis. Dette forsøkes belyst igjennom egenerfart empiri og teoretiske perspektiver, for å diskutere sosiale og psykologiske aspekter i det felles rom, som en tur vil oppleves igjennom. Mange mennesker har store opplevelser med å være på tur alene, og disse opplevelser kan man ha stor fornøyelse av å dele med andre, igjennom fortellinger om det man har gjort. Det er dog noe helt annet, å være i opplevelsen sammen. Her skal man igjennom gleder og utfordringer sammen og kan i fellesskap dele både de gode og dårlige opplevelsene. Det å komme igjennom det gode og det utfordrende som en gruppe, gir noen fellesopplevelser, som ofte har en spennende effekt, på både et individuelt og sosialt nivå. Dette gir en felles klang bunn, man tar med seg videre, og som mange ganger får betydning for samværet i gruppen fremover (Bakke 2005, Bakke 2011, Bischoff 2012, Tordsson 2014).

Hvorvidt man er i en læreprosess og derved blir undervist når man er med på en tradisjonell nordisk friluftslivstur er ikke et uvesentlig spørsmål. Jeg mener ikke det er mulig å skille opplevelser på tur fra det å innsamle erfaringer i friluftsliv eller bli undervist i friluftsliv – Fomling og Famling som ifølge Nils Fa-

arlund (stifter av Norges Høgfjellsskole i Hemsedal) er å oppbygge sine egne erfaringer med å være på tur. Dette handler både om praktiske ferdigheter, men også om hvordan man fungerer i denne kontekst, og hvordan man inngår i et fellesskap med de andre som er med på turen. Her utvikles et kjennskap med mine medmennesker og til naturen. Når kjennskap til natur utvikles, vil man få en verdisseting av naturen, som kan utvikles til naturverd.

»Naturverd og naturverdtenkinga innebærer den frie naturens iboende verdi »som kjøll og ror for et skapende liv«, slik Faarlund framstiller det. Men dette gjelder ikke bare et skapende fri-luftsliv i en fri natur, det er likeså viktig å få endret samfunnet til et samfunn i lage.«

Citat Jensen, Aa 2000.

Friluftsliv – hva kan det føre til?

»Både natur og mennesker har verdi i seg selv – iboende verdi, men naturverd er også egenverd og med det menes naturens verd for noen. Dette forutsetter sporløs ferdsel eller at vi må »berøre jorden lett« i følge Faarlund og bruke natur uten å forbruke natur ved at natur lider overlast ved utfoldelse av friluftsliv. Noe som Faarlund mener må være normativt for valg av utstyr, klær, mat og ikke minst transport.« Citat s 47 Jensen, Aa 2000;

Vinden i Ryggen (VIR) var et filmprosjekt, som var tilrettelagt som en tradisjonell nordisk friluftslivstur over 4 dager i september 2014. Det var mellom 14 og 18 deltagere litt avhengig av aktiviteter. 6 av deltagerne har forskjellige fysiske og psykiske funksjonsnedsettelser, to er i rullestol, en har en service hund, noen var utfordret på å forholde seg til mange mennesker eller aktiviteter og to er blinde eller meget svakt seende. Målet med turen var å vise, at de fleste mennesker kan få gode tur opplevelser, hvis man planlegger godt, har det riktige utstyr, gode vegledere og en del erfaring med lignende turer. Dette ville Nils Faarlund kalle en form for mesterlighet (Jensen 2000).

Som vegledere deltok fagpersoner med stor tur erfa-

ring. Vi var to fra Dybkjær Spesialscole, to fra Egmont Højskolen, to fra Vends Motorik og Naturscole, en (to) fra DitFriluftsliv og undertegnede. Turen ble dokumentert av en filmfotograf og to fra handikapidrættens videntcenter. Film og mere utførlig presentasjon av deltagerne kan finnes på www.vindeniryggen.dk

For at alle skulle føle seg best mulig forberedt på turen startet forløpet med en samling på Egmont Højskolen ca. 14 dager før turen. Her hadde vi mulighet for å hilse ordentlig på hverandre, og prøve det grei vi skulle ha med på tur. Vi hadde kanoer, smakejolle, sykkeltrailer, tarp og telt med. Egmont højskolens store utvalg av sykler ble også prøvet for å finne, de som fungerte best. Samlingen var over to dager, så bål mat og overnatting i telt ble avprøvet og gode idéer utvekslet. En liten snak om påkledning etter trelags prinsippet og pakking av sekk foregikk ved bålet. Her var det viktig å slå tonen an, eller spede pumpen, som Atle Tellnes kaller det (Tordsson, B 2014 s.182). Dette handler om å få alle til å føle seg møtt og respektert, og prøve å etablere et rom, hvor det er plass til å dele bekymringer og erfaringer. Gemyttlig snakk og bruk av humor er viktig for å skape en god atmosfære. God mat, kaffe og varme fra bålet hjelper også til å skape den rette stemning.

Turen bak VIR var satt sammen av mange former for aktiviteter, for å gi spennende film materiale. Vi vandret 10 km fra Tinnokrat til Tørring, hvor turen fortsatte i kano til Brestenbro med overnatting i Åle. Videre på sykkel til Horsens med en overnatting i shelters ved Lundum. Fra Horsens til Egmont Højskolen seilet vi i smakejoller, og den siste natt var ved Hjanrøsum på stranden ved Tønballe naturcenter. Noe av idéen med VIR prosjektet var å vise områder, som er egnet til å dyrke friluftsliv i, innenfor Danmarks grenser. Under planlegging av turen ble Friluftskortet på naturstyrelsen hjemmeside flittig brukt (www.udinaturen.dk)

Det å vandre eller gå på tur, fungerer godt som felles opplevelse. Det er forholdsvis lett å holde gruppen samlet, og alle er deltagende i aktiviteten. Det oppstår ofte situasjoner, hvor man tar hensyn til hverandre og hjelper hverandre. Under VIR vandreturen hadde vi bl.a. et velt med en rullestol, hvor vi hurtig fikk Lotte i gang igjen.

»Friluftsliv gir situasjoner, hvor gruppemedlemmer er avhengige av hverandre. Ytre trykk skaper forutsetninger for indre samhold.« (Tordsson, B 2003 s. 415).

Det å etablere leir er et vesentlig element i tradisjonelt nordisk friluftsliv. Verdiene bygger på at alle deltar og bidrar, med det man kan yte til fellesskapet (Tordsson 2014). Det å bestemme hvor man skal sove er ikke

uten betydning. Hvem ligger man ved siden av? Er det en man kan spørre om råd eller selskap hvis man syns veien til toalettet er utfordrende i mørket? Hva hvis man kanskje skal ha hjelp til et eller annet. Kan jeg håndtere å sove under en tarp eller presenning, når jeg aldri har prøvd det før? Blir jeg redd for å få besøk av små eller store dyr? Her er det viktig, at de mennesker som er omkring en, gir en følelse av trygghet, og at man ikke føler seg presset ut i noe, man er utrygg i! På shelters plassen i Lundum ved bryrupbane stien var det god tid til å være aktiv med matlaging, og snakken gikk lystig henover mat, kaffe og en kopp vin utover kvelden. Det var flere av deltagerne med fysiske utfordringer, som var positivt begeistret for Shelters, som overnattings mulighet. De har en fin høyde, og det er lett å komme til og fra en rullestol.

At man kan få gode opplevelser i en gruppe på tur, har institutt leder for idrett og friluftsfag ved Høgskolen i Telemark, Annette Bischoff flere eksempler på i sin Phd avhandling. Det er flere av de hun interviewer, som fremhever samtaler på tur, som annerledes og mere åpne enn i andre kontekster. Bischoff henviser også til nyere hjerne forskning, som forklarer omsorg og innfølelse overfor andre igjennom speiling neurologisk. Når vi opplever ting sammen, får vi en øket forståelse for hverandre (Bischoff 2012 s. 190-194).

Det var flere av deltagerne som uttrykte en følelse av ro og nytelse under kano seilasen. Aktiviteten foregikk uten å være utfordrende, og det var tid og rom til å bare være. Annette Bischoff bruker begrepet flyt (flow) utviklet av den ungarsk/ amerikanske psykologiprofessor Mihaly Csikszentmihalyi til å reflektere over hva som skjer hos mennesker, når man føler at naturmøtet gir mening. Vi kan føle oss i et med naturen, og være i opplevelsen uten å tenke på, at vi skal noe annet. Hvis vi får en følelse av å høre til naturen, og være i ett med noe større enn oss selv, vil Arne Næss si vi opplever selvet som økologisk (Bischoff 2012 s.176-177, 194, Næss 1999)

Bjørn Tordsson, Førsteamanuensis og Veileder i friluftsliv ved Høgskolen i Telemark, har formulert noen hypotetiske tankefrø om friluftsliv i hans doktor disputas. Når vi er sammen med andre i en natur og friluftslivs kontekst basert på de tradisjonelle nordiske friluftslivs verdier kan man møte et annet menneske åpent, og rammen gjør, at det er vanskelig å beholde masker eller spille roller og nye sider kan bli synlige. Situasjoner hvor den enkelte kan være seg selv, gir også muligheter for ekte og dyptgående sosialt fellesskap (Tordsson 2003 s. 415-416).

Tur etter evne

Når vi kom i gang med sykkel turen, oppdaget vi hurtig, at vi ikke kunne sykle i sammen tempo. To av de som var på tandem hadde problemer med å sykle i et tempo, som passet service hunden Molly. Det ble hurtig for stor fart for Molly. Etter noen få hundre meter, tok vi et kort møte og besluttet å dele gruppen i to. En som hadde det fint med Mollys tempo, og en som syklet i forveien til neste leir.

»Kravene som det aktuelle friluftslivsområdet stiller, må være tilpasset deltakernes forutsetninger. I startfasen må slike være- og føreforhold velges som deltakerne er fortrolig med. Kravene bør være stimulerende, men ikke truende slik at de fremkaller ren flukt- eller kamp-/beseiringsholdning.« Citat s. 44 Faarlund 2003.

Sikkerhet er vesentlig når man har ansvaret for andre ute å seile. I VIR turen valgte vi å bruke store smakejoller (22 og 25 fot) med mulighet for å seile for motor. Valget var viktig for å være sikker på, at vi kunne mestre de situasjoner, som kunne oppstå, men også for at vi alle kunne få en god opplevelse med seilasen. Vi vurderte, at vi ikke skulle ligge å krysse mange timer med uvisshet om, hvor når vi kunne komme på land. Ved avgang den siste morgen fra Tønballes var vinden litt frisk (motvind med noe sjø), så vi tok en snak om, at alle skulle føle seg godt tilpass. Det var ingen skam å snu. Det ble understreket, at vi godt kunne vende om å seile tilbake til Horsens, og så bli hentet i busser. Denne snak mener vi er vesentlig for å understreke, at det vi gjerne vil, er å få en god naturopplevelse. Ikke å komme fram til et bestemt sted på et bestemt tidspunkt. Veien er målet, ifølge Nils Faarlund.

Vi seilet ut for motor den siste morgen, med en frisk motvind, som ga noe sjøsprøyt. Alle følte, at de kunne mestre situasjonen, og vinden la seg også ut på dagen. Den siste del av seilasen hadde vi for lite vind til å seile med seil, og måtte beklageligvis seile det siste stykke inn til Egmont Højskolen for motor. Tur etter evne handler om, at alle deltagere på turen skal føle, at man kan mestre det man er i gang med, det er også en viktig tilgang til sikkerhets aspekter ved friluftslivs aktiviteter.

»Denne regelen sier oss at vi må velge turen deretter, at vi må snu om kravene øker utover våre forutsetninger, eller velge et alternativ der våre dalende forutsetninger ennå gir det nødvendige overskudd.« (Citat s. 39. Faarlund 2003)

Ovenstående eksempel på tur etter evne fra sykkelturen og seilasen, handlet mest om deltakernes velvære, men kunne selvfølgelig inneholde noen risikomomenter også. En del av sykkelturen foregikk på bilvei, så eventuell slingring eller eventuell velt kunne ha alvorlige konsekvenser. Seilasen fra Hjarnø til Hou er i et relativt åpent farvann.

Veglederen i tradisjonelt nordisk friluftsliv

Det var av stor betydning, at vi var mange med på VIR turen, som hadde stor erfaring med å ha mennesker med forskjellige forutsetninger med på tur. Turen var en stor suksess, og mange av deltagerne ga uttrykk for, at det hadde vært en meget god opplevelse. Det handler ikke kun om godt vær. Det skyldes også en godt planlagt tur, som ble gjennomført med overskudd, og den ro som skal være der, for at alle føler seg trygge. Om vi var for stor en gruppe kan diskuteres, men vår vurdering var, at det var godt å være mange med, som hadde en bred pedagogisk og friluftsliv basert erfaring.

Hvor mange man er i en tur gruppe, er ikke uten betydning. Flere erfarne veiledere i friluftsliv har kommet frem til at en gruppe på 8 – 12 personer er overskuelig og spennende å være del av. Man skal kunne varme seg omkring den samme ild (Tordsson, B 2014 s. 189- 198) . Nils Faarlund vil lage heterogene grupper på 7-8 personer med hurtigst mulig innflytelse på, hvor og hvordan turen skal foregå (Faarlund 2003 s. 48). Dette oppnådde vi under sykkelturen og i smakejollene.

Nils Faarlund bruker betegnelsen vegleder i forhold til friluftsliv hvor veiledning derimot foregår overalt i vår kultur.

»å veg-glede«. Dette passer igjen svært godt til Faarlunds utsagn om at »Friluftsliv er en veg til endring – med glede!« citat Jensen 2000 s. 7

Den pedagogiske tilgang, når jeg har noen med på tur, er basert på det tradisjonelle nordiske friluftsliv, og jeg vedkjenner meg Nils Faarlunds overveielser om vegledning og naturverdsfilosofi. Faarlund mener vi alle skal starte med å **fomle** og **famle** oss frem til forståelse og erfaring.

Under fomlinga og famlinga er det en god ting å ha veiledere, som kan vise vei og fortelle om, hvordan man selv har fått erfaringer med forskjellige aspekter av livet. Det kan være besteforeldre, foreldre eller venner. Det kan vel også være andre, som har satt rammen opp for å få nye tur opplevelser, man ikke har erfarin-

ger med fra tidligere. Fomling og famling vil føre til **Kjennskap** opp nået på egenhånd, eller i samspill med den gruppe man er på tur med.

»Kjennskapet som blir til i møtet mellom mennesker utvikler vennskap. På samme måten utvikler naturkjennskapet seg til naturvennskap.« Citat s. 44 Jensen, Aa 2000.

Det å utvikle vennskap er interessant i forhold til å ta mennesker med på tur, som kanskje ikke kjenner hverandre spesielt godt på forhånd. Den kontekst man er i og plassen til å fomle og famle skaper en spennende ramme til å møte andre mennesker og se de andres kvaliteter på en ny måte.

»Å realisere et størst mulig mangfold av samhandling i gruppen bør være et mål. Gjennom dette mangfold blir livet i gruppen rikere og den gjensidige verdsettelse kan skje over et bredt spektrum.«

Citat s 45 Faarlund 2003.

Den neste form for vennskap Faarlund skriver om, er naturvennskap - om og hvordan den oppstår kan selvfølgelig diskuteres og bør diskuteres. Jeg mener det er et vesentlig aspekt av ens friluftsliv praksis, verdi og forforståelse. Friluftsliv skal gi deltagere en større naturforståelse og vennskap med natur! Jeg vil argumentere for, at dette aspekt i forskjellige former for moderne friluftsliv har for liten plass i nåtidig pedagogisk bruk av friluftsliv. Utfordringene miljømessig eller det å verne om en stor biodiversitet, er på den anden side ikke blitt mindre nødvendig siden 1970 åra!

For Faarlund vil vårt forhold til naturen også være et vesentlig element. Vi skal utvikle **naturverd** – en holdning til naturen og menneskets tilgang til denne. Ifølge Faarlund oppnås dette best ved å være i natur, og få selverfart opplevelser med å leve i natur. Tidsaspektet er altså ikke uvesentlig.

Ifølge Annette Bischoff opplever vi natur, som et helt menneske med de erfaringer og forforståelser vi har med oss fra hele vårt liv. Hva vi før har opplevet, er det jo stor forskjell på. Noen har hatt mange forskjellige opplevelser med å være på tur eller dyrke forskjellige aktiviteter ute, mens andre ikke har brukt så mye tid utenfor (Bischoff, A 2011).

Eksempelene fra VIR illustrerer, hvordan det å være på tur gir en ramme for å utvikle kjennskap til de andre i gruppa, men også til den natur man ferdes igjennom. Det var flere av deltagerne, som ga uttrykk igjennom mails og interviews av å ha fått store opplevelser, både sosialt og igjennom møtet med naturen.

Nu har jeg etterhånden fått sovet ud, vasketøjskurven er blevet befriet for en masse ildelugtende tøj, og oplevelserne begynder at bundfælde sig. Jeg kunne skrive meget om alle de super gode oplevelser – naturen, det sociale samvær, de fysiske aktiviteter osv. Dem tænker jeg tilbage på med stor glæde. Mail fra Lotte – September 2001

– jeg er imponeret af Hazel – i går kunne hun hugge brænde – og det er vildt når det bliver mørkt så kan hun se – hun kan klare sig så kan vi andre også. Klaus interview opstarts dagene maj 2014.

Men I formåede at indfri størstedelen af mine forventninger, og I formåede at rykke nogle latente grænser i forhold til at interagere med nye bekendtskaber. I formåede desuden at fange mig, hver gang jeg nølede og ikke kunne se, at man var i gang med noget, og fik mig til at overtage en tjans eller to hist og her - tak for det. Mail fra Hazel september 2014.

Til Jeppe vil jeg også si at hans deltagelse på hele turen men spesielt på stranden ved Snaptun var meget viktig og selv om du ikke var med til å skjære grønnsaker så fikk jeg den oppfattelse at du nøt å være der, og det virket ikke til at du var utfordret i forhold til å sove på stranden eller ordne toalett seansen med utsikt over vannet – på den måten tenker jeg du går foran med et godt eksempel som har betydning for hvordan alle føler det er å være der hvor vi er. Jeg gleder meg til å se flest mulig til film premiere Vh Bård

Hej Bård, en strand var der ikke noget serligt, det gør jeg af og til, jeg har uden tvivl sovet og været de flest mærkeligste steder på trods af mit handicap, det er fordi der ikke er blevet taget mere hensyn til min bror som er 2 år ældre end mig Med venlig hilsen Jeppe Forchhammer Denne mail er sendt fra min RollTalk Mails september 2014.

Her er mange erfaringer, som har bidraget til et kjennskap på den ene eller anden måte.

I mitt pedagogiske arbeide prioriterer jeg å dra på tur inn i områder, som ikke umiddelbart er dominert av menneskelig virksomhet, som Arne Ness uttrykker det (Ness 1999). Den opplevelsesmessige verdi i å ferdes igjennom landskap, hvor man ikke blir konfrontert med menneskelig virksomhet hele tiden, har en helbredende effekt på oss mennesker. Richard Louv, som

er amerikansk journalist, har undersøkt barns opplevelser med natur igjennom de siste årtiet og referer til mange forskere som ytrer bekymring over at mange barn ikke får førstehåndsupplevelser i naturen i samme grad som tidligere. Dette kan medføre en øket tendens til mange av våre psykiske lidelser i vårt moderne samfunn (Louv 2008). Den helbredende effekt av å være i vill natur eller upåvirket natur kan forklares ut ifra forskjellige teorier. De to mest fremherskende er;

1. Mennesker er evolusjonært utviklet til å leve i naturen og vi blir stresset av å ikke være i tett kontakt med den.
2. Natur kan få vår hjerne til å slappe av, fordi vi ikke hele tiden skal sortere i alle de inntrykk vår kultur utfordrer oss med konstant (Louv 2008, Bischoff 2012).

Ved å oppsøke områder med mere natur enn kultur, kan vi håpe, at vi kan skape et rom for disse effekter for

deltagerne på turen. Kysten og de kystnære farvann er nok der man kommer mest inn i naturen i Danmark.

»This is also in accordance with evolutionary theories on nature's inherent positive health impact; water is considered a crucial element for human survival and thus evokes an immediate feeling of wellbeing and stress relief. In addition, water is seen as a particularly non-demanding feature and would thus suit people in stress or crisis with a certain need for restorative environments.« Citat fra Van den Bosch et.al 2015.

Om alle som er med på turen kan få glede av disse effekter avhenger av mange ting, men et viktig element må være en åpenhet overfor, at det kan oppstå.

Når man ifølge Faarlund kan kombinere fomling og famling, kunnskapen og naturverd kan man utvikle en **mesterlighet**, som er grunnlaget for å være en god

vegleder. Det er av stor betydning at man har kompetente vegledere, hvis man skal skape rammer for gode opplevelser. Det å ta noen med ut å dyrke friluftsliv er ingen garanti for at de utvikler seg, hverken sosialt eller i forhold til å få en øket natur forståelse. Bjørn Christensen har i sin kandidat oppgave fra institutt for idrett ved SydDansk universitet undersøkt teoretisk, mange friluftsliv baserte behandlings og undervisnings forløp. Noe av det han konkluderer, er at man skal være bevist om, hva man gjør, ha de rette kompetanser og stor forståelse for hvordan man utføre aktiviteter med den valgte målgruppe (Christensen 2013).

».. at FL i sig selv ikke skaber mirakler, men hvis det bliver anvendt i en kontekst af professionelt og kompetent personale, kan det muligvis medføre positive resultater. Dette er i tæt relation til den almene vejlederpedagogik inden for FL. Eksempelvis pointerer norske André Horgen (2010), at grundlaget for en god tur er, at personalets forudsætninger er så høje, at de kan håndtere gruppens krav.« Citat s. 64 Bjørn Christensen 2013.

Friluftsliv er i mange år blitt assosiert med mange forskjellige aktiviteter, eksempelvis adventure race, stropptur, overlevelsesturer m.m, ofte som noe utviklende, spennende og utfordrende for mennesker. Jeg har i mange år vært opptatt av friluftslivs aktiviteter anvendt i pedagogiske rammer, og mener man skal være vel overveiet med hva man gjør og hva man vil med disse aktiviteter. Det er lett nok å få et fartøy til å få god fart med et stort flott seil, men hvis man ikke forstår de krefter, som en kjøl og et ror bidrar med, er det vanskelig å holde en kurs. En kjøl og et ror er det som gjør det mulig å ta kontroll over en seilas i et seildrevet skip. Kjølen og roret er ikke så åpenbart synlige, som det store flotte seil, men helt uunnværlige hvis man vil være i stand til å bestemme hvor man vil hen. I følge Nils Faarlund har friluftsliv iboende verdier, og beveger de som er aktive deltagere, frem mot et møte med hverandre, men også et åpent og respektfullt møte med naturen. De positive effekter for de mennesker som er involvert, krever vegledere som er seg dette bevist, og har dette med i tilretteleggelsen og utførelsen av sin friluftsliv praksis.

Det er tanke vekkende at mange studerende husker en intro tur med bål mat og overnatting i Lavvu, eller små episoder fra en tur på 3 dager i smakkejolle på Lillebælt, mange år etter at de holdt på UCSyd. Den relasjon man er i på tur, gjør noe med oss.

Litteratur

Bakke, Bård, Jensen, Benny, Lundø, Torben og Nielsen, Janni 2005. Konferencerapport over Friluftsliv i pedagogisk arbejde 22. og 23. september 2005 på Tønballes naturcenter – Snaptun.

Bakke, Bård 2011. Tradisjonelt nordisk friluftsliv kan gi gode opplevelser for alle – hvis man er tradisjonen tro. i Friluftsliv for mennesker med funksjonsnedsettelse, Handikapidrættens videntcenter.

Bischoff, Annette 2012. Mellom meg og det andre finns det stier. PhD avhandling Universitetet for miljø- og biovitenskap Ås 2012 .

Bischoff, Annette 2011. Naturoplevelse og friluftsliv. i Friluftsliv for mennesker med funksjonsnedsettelse, Handikapidrættens videntcenter.

Christensen, Bjørn 2013. Terrængåendeforskning. Et litteraturstudie omhandlende friluftsliv i terapeutisk og pedagogisk arbejde med funksjonshemmede personer. Kandidat opgave SDU.

Faarlund, Nils 2003. "Friluftsliv – HVA-HVORFOR-HVORDAN" <http://www.naturliv.no/faarlund/hva%20-%20hvorfors%20-%20hvordan.pdf>– hentet oktober 2015.

Jensen, Aage 2000. Hovedoppgave i pedagogikk. Norges tekniske- naturvitenskapelige universitet NTNU pedagogisk institutt.

Louv, Richard 2008. Last Child in the woods. Algonquin Books of Chapel Hill. pp.343.

Ness, Arne 1999 Livsfilosofi. Univesitetsforlaget A/S.

Tordsson, Bjørn 2014. Perspektiv på friluftslivets pedagogik. Books on Demand GmbH, København, Danmark.

Tordsson, Bjørn 2003. Å svar på naturens Åpne tiltale. Dr. Scient avhandling. Norges Idretts Høyskole.

van den Bosch, Matilda Annerstedt 1,*, Per-Olof Östergren 2, Patrik Grahn 1,†, Erik Skärbäck 1,† and Peter Währborg 1 Moving to Serene Nature May Prevent Poor Mental Health—Results from a Swedish Longitudinal Cohort Study. Int. J. Environ. Res. Public Health 2015, 12

www.vindeniryggen.dk

www.udinaturen.dk

inkl. velfærdsydelser, sundhedsydelser og øvrige tjenester - vi efterspørger, desto mere skal produktionsmaskinen producere. Og jo mere den producerer, desto mere kommer vi til at efterspørge rekreation og tjenesteydelser. Og jo mindre fri natur er der tilbage! Friluftslivet har sin faste plads i dette spil. Som storforbruger af teknisk beklædning og udstyr, og som storforbruger af mere eller mindre fri, mere eller mindre tilrettelagt natur er det ureflekterende friluftsliv en vigtig bidragsyder til opretholdelsen af samfundsmaskinen. Mountainbikes, Gore-Tex, GPS-navigation, klatrevægge osv. er alle medansvarlige for samfundsmaskinens fortsatte nedslidning af mennesker, dens produktion af ting og u-ting og dens forbrug af fri natur.

Hannah Arendt: Menneskets vilkår

En anden af de ideer, der med stor vægt kan anvendes til kritik af konkurrencestaten, og samtidig på en positiv måde kan inddrage det reflekterende friluftsliv, er Hannah Arendts teorikompleks med baggrund i det antikke Grækenlands 'polis'. Selv var Hannah Arendt et kontroversielt menneske og en omstridt samfundsfilosof og -revser.

Det følgende bygger primært på hendes hovedværk »Menneskets vilkår«, men inddrager foruden to af hendes mest forkætrede skrifter: »Reflections on Little Rock« om et af de første forsøg på at gennemtvinge raceintegration i 1950'erne Sydens, samt Eichmann i Jerusalem om den israelske stats sag mod bureaukraten bag Holocaust.

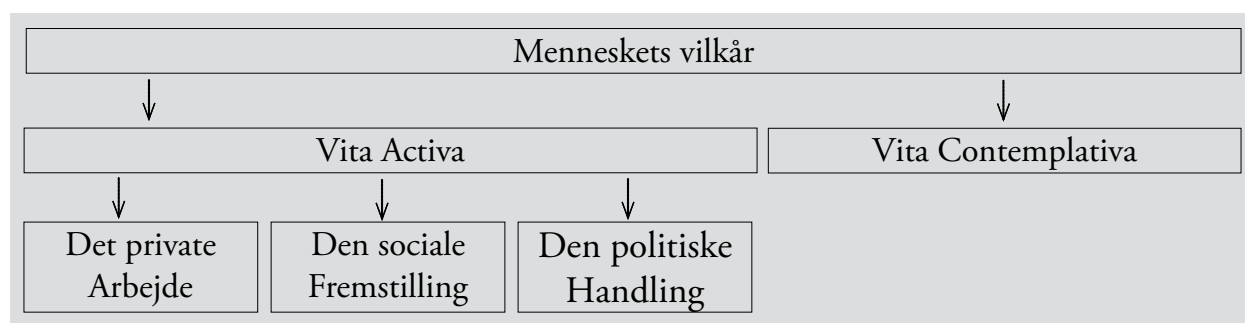
Hannah Arendt arbejder med et samfundssyn, der adskiller det aktive liv - Vita Activa - fra det tænkende liv - Vita Contemplativa. Det aktive liv, hvori de fleste af os befinder sig, består af tre sfærer:

- 1) Det private, der er stedet for familieliv, opvækst og daglig produktion og reproduktion. Aktivitetsformen her kaldes Arbejde.

- 2) Det sociale, der er stedet for produktion af længelevende goder. Aktivitetsformen kaldes Fremstilling.
- 3) Det politiske, der er stedet for styring af samfundet. Aktivitetsformen er Handling. Det private er familiens domæne og derfor urørlig for det politiskes styring. I både det private og det sociale er man selv herre over, hvem man ønsker at omgås. Kun i det politiske er alle mennesker, uanset hudfarve, køn osv., lige.

Hannah Arendt bruger de tre kategorier i Vita Activa (Se model nederst på siden) til at rejse en kritik af masseforbrugssamfundet, sådan som hun så det udfolde sig i USA omkring 1960. Den kritik er måske endnu mere aktuel i dag, mere end et halvt århundrede senere, set i lyset af konkurrencestatens fremkomst. Hvor Uafhængighedserklæringens ord om 'frihed' fokuserede på Fremstilling og især på Handling, ser Hannah Arendt i den tekniske udviklings mulighed for masseproduktion en ændring i retning af fokus på Arbejde. Masseforbrug af 'ting' (herunder velfærdsydelser) bliver eneste gældende norm. Jo større omsætningen er, desto 'rigere' bliver vi. 'Retten til at søge lykken', der oprindeligt var ment som lykken ved Handling i en demokratisk, politisk sammenhæng er blevet erstattet af lykken ved konsum, ved Arbejde, af og med 'ting' uden blivende værdi. Men når fokus er dér, og kun dér, sådan som det er i konkurrencestaten, betyder det også, at øget lykke kun opnås gennem yderligere forbrug - gennem nyeste model hardware, gennem stadigt vildere aktiviteter. Vi har valgt materialisme frem for demokrati og sameksistens (inklusiv sameksistens med naturen) i en form for selvdestruktivt adrenalin-kick.

Men adrenalin-kicket er samtidig bedøvende, det sløver sindet og udelukker evnen til det dybe sociale samvær og til kritisk tænkning. Fremstilling af værdier bliver til arbejde med øjeblikkets forgængelighed som motor. Handling og det mellemmenneskelige bliver til ligegyldig adfærd. Som allerede Platon skrev for mere end 2000 år siden (Staten. Samlede værker IV):

Figur 2. Model over 'Menneskets vilkår', efter Hannah Arendt, 1998.

En lov skal være til gavn for byen som helhed. Den skal skabe harmoni mellem borgerne gennem overtalelse og tvang og få hver gruppe til at bidrage med det de kan til fællesskabet. Når loven skaber den slags mennesker i byen, er det ikke for at alle skal kunne gå ad den vej de vil, men for at bruge borgerne til sit eget formål - at binde byen sammen.

Men et folk uden Fremstilling og Handling - og uden dannelse - skaber ikke et samfund. De udgør blot en samling individer, der lever ved siden af hinanden, fremmedgjorte for hverandre. Det folk mister deres humanitet og bliver til arbejdsdyr – til animal labors. Mange af disse fremmedgjorte, der ikke kan finde sig en fornuftig plads i en sådan verden, vil ty til bandekriminalitet eller religiøs ekstremisme. Og hverken uddannelsessystemet eller det sociale netværk har tilstrækkelige redskaber til at afhjælpe den situation, fordi redskaberne - Fremstilling, Handling og dannelse - ikke er 'effektive' i en økonomi, der kun er fokuseret på vækst gennem merforbrug. Vi har simpelthen mistet værktøjskassen!

Konkurrencestatens afhumanisering

En konkurrencestat, der har som sit formål at holde sanktvejtsdansen i Nils Faarlunds samfundsmodel kørende i stadig øget tempo, har det lettest med borgere, der ikke tænker eller stiller kritiske spørgsmål - borgere der bare passer deres, tager en ekstra tørn og som tilbydes slikkepinde som et adrenalinkick eller to som betaling. Og mange vælger at følge konkurrencestatens udlagte spor i en selvforglemmende rus. Men det er netop evnen til kritisk tænkning og Handling - til civilisationskritik - der skaber os som mennesker - som personer i Hannah Arendt sprogbrug. Præcist som hun udtrykker det, når det gælder Adolf Eichmann. Ifølge hende gav han afkald på enhver refleksiv tanke under sit virke for Det Tredje Rige. Han adlød en ordre, og kun det. Om det forhold siger hun i filmen Hannah Arendt, der netop beskriver hendes arbejde med retsagen imod Eichmann:

»Since Socrates and Plato we usually call thinking to be engaged in that silent dialogue between me and myself. In refusing to be a person Eichmann utterly

surrendered that single most defining human quality, that of being able to think. And consequently he was no longer capable of making moral judgements. This inability to think created the possibility for many ordinary men to commit evil deeds on a gigantic scale, the like of which one had never seen before.

It's true I have considered these questions in a philosophical way. The manifestation of the 'wind of thought' is not knowledge, but the ability to tell right from wrong, beautiful from ugly. And I hope that thinking gives people the strength to prevent catastrophes in these rare moments when the chips are down«.

Det er den samme afhumanisering vi ser i konkurrencestaten, når den retter fokus i retning af Arbejde og væk fra Fremstilling og især Handling. Og det er samme afhumanisering, der præger det udstyrs- og naturforbrugende udendørsliv, der bygger på en ikke-reflekterende mangel på værdier. Den form for aktivitet går konkurrencestatens ærinde. Og saver i bogstaveligste forstand den gren over, den selv sidder på.

Friluftsliv i konkurrencestaten

Men... selv inden for denne mørke dystopi er der sprækker, hvorigennem lyset kan skinne! Alle de 'særlige' mennesker jeg har mødt i mit liv – og blandt dem regner jeg Nils Faarlund – har haft Handling som deres platform. Og de har alle som én modarbejdet den herskende Arbejdsetik i konkurrencestaten. Det kan vi andre lære af.

Lyset ind i mørket er for Nils Faarlund det ekte friluftsliv [der] åbner for en uselvisk oplevelse av 'fri natur' som kan være vegledende i leting etter bedre levemåter enn 'samfunnsmaskineriet' i overflodssamfunnene. I det traditionelle nordiske friluftsliv finder vi enestående muligheder for at formidle dannelse af børn og unge og finde inspiration for voksne, sådan at de kan søge levemåder præget af harmoni med naturen. Heri ligger friluftslivets modstandspotentiale.

For Hannah Arendt tilhører barnet familien og dermed det private og Arbejdet, mens pædagogikken transcenderer alle tre kategorier. Netop derfor kan pædagogikken også trække på aspekter fra alle tre kategorier.

At samle de tre kategorier er præcist hvad friluftsliv og vejledning i friluftsliv også har potentiale til at gøre: Turfriluftsliv og livet under åben himmel i det hele taget er netop 'liv' og altså noget der foregår i det private. Da det i sig selv er brødløst, men skaber af mentale værdier, bærer det på aspekter af Fremstilling, ligesom

det sociale aspekt og dermed Handling også ofte er til stede.

Friluftsliv i dets traditionelle nordiske, reflekterende udformning indeholder altså muligheden for en civilisationskritik og en ny begyndelse i individet – og dets omgivelser. Og mere dét, for set med Hannah Arendts briller kan det give anledning til udforskning af den enkeltes liv og værdier. Taler vi om vejledning i friluftsliv har denne udforskning mulighed for også at trække på det kontemplative liv gennem mere dybdeborende refleksioner og deraf afledte politiske handlinger. Vi taler her, ligesom Hannah Arendt, om at kunne skelne mellem rigtigt og forkert, mellem smukt og grimt og om at undgå de katastrofer, som en ikke-reflekterende omgang med natur og mennesker kan afstedkomme. Mediet for denne udforskning er tænkning. Derfor samler friluftslivet ikke kun de tre kategorier i Vita Activa, det inkluderer også Vita Contemplativa (hvilket denne artikel i sig selv er et beskedent forsøg på!) - og derfor ikke blot 'det hele menneske', men også 'det humaniserede menneske', der bliver som et antibiotikum i et folk som går i opløsning, som juristen og klatreren Peter Wessel Zapffe skrev til sine gamle klatrekammerater.

Referencer

- Arendt, Hannah (1959): Reflection on Little Rock. i Dissent #53
- Arendt, Hannah (1998): The Human Condition. The University of Chicago Press, Chicago
- Arendt, Hannah (2006): Eichmann in Jerusalem. Penguin Classics, New York
- Faarlund, Nils (1977): 'Fri-natur-liv' eller 'de fremmedes trafik'? i mestre fjellet #26
- Platon (2013): Staten. Samlede værker IV. Gyldendal, København
- von Trotta, Margarethe (instruktør) (2012): Hannah Arendt. Zeitgeistfilm
- Zapffe, Peter Wessel (1976): "Farvel Norge". i Peter Wessel Zapffe: Barske Glæder. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo

¹ Torbjørn Ydegaard er bl.a. uddannet vejleder i friluftsliv fra Norges Høgfjellsskole, 1983-85. Han arbejder p.t. på en samlet udgivelse af Nils Faarlunds skriftlige produktion.

SPROGET I SKOVEN

Af Ophelia Achton, lektor i naturfag, Pædagoguddannelsen Aarhus, VIA, oa@via.dk

.....

Denne artikel handler om naturen som læringsrum med særligt henblik på sprogudvikling og stiller spørgsmålet om, hvorvidt der sker noget med børnehavebarnets sprog, når timerne i daginstitutionen foregår i naturen? Bliver sproget mere varieret? Er det nogle andre historier og legetekster børnene fortæller?

Artiklen er baseret på et smale scale studium, hvor jeg har haft to børnehaver, hhv. en bybørnhave og en skovbørnhave, under lup. Det er altså ikke en undersøgelse ud fra, hvilken jeg kan generalisere noget om hvorvidt børn får en bedre sprogudvikling i naturen, men jeg kan via dette litteraturstudium suppleret med en mindre empirisk undersøgelse påvise, at rammerne for en potentiel sprogudvikling er rigtig gode, når børn opholder sig i naturomgivelser.

Når jeg har taget dette emne op og forsøgt at undersøge det nærmere, er det fordi, at der på dette punkt, er brug for en mere kritisk og nuanceret tilgang til det pædagogiske arbejde i naturen. Der er for mig ingen tvivl om, at det at være i naturen ofte sætter nogle helt særlige og positive spor i barnets læreproces, men spørgsmålet om, hvorvidt naturoplevelsen alene kan opfylde ethvert essentielt curriculummål mangler endnu at blive dokumenteret. Dette gælder også sprogudvikling som er fokus i denne artikel.

Samtidig med at naturen har fået mere fokus som et godt rum at lære, udvikles og trives i, kommer der også nye spørgsmål om, hvad det er for en rolle naturen har og hvordan dette læringsrum skal tænkes ind i det pædagogiske arbejde i daginstitution og skole, ligesom vi skal diskutere, hvorvidt alle fag og al læring vil profitere af at foregå i naturen. Vi skal også diskutere om den ofte beskrevne rolle naturen får som aktiv deltager i den pædagogiske proces giver mening, eller om der snarere er tale om, at naturen er en fantastisk ramme for læring forudsat at det pædagogiske personale er praktiske, reflekterende og didaktisk tænkende deltagere i barnets læreproces (Brookes, Ejbye Ernst 2013).

Som det senere vil fremgå af resultatet af min litteratursøgning, kan jeg med rette argumentere for at postulaterne om den bedre sprogudvikling hos børn, der opholder sig meget i naturen, for en stor del bygger på formodninger. Formodninger, der om end velbegrundede, stadig er formodninger. Det betyder, at jeg har meget lidt forskning direkte relateret til sprogudvikling i naturen at læne mig op ad. Jeg har i stedet brugt den efterhånden anseelige mængde forskningsmateriale, der viser at naturen med rette kan ses, som et godt alternativt og supplerende udviklings- og læringsrum, til at skabe en platform som jeg kan lave en undersøgelse med et mere snævert fagligt sigte ud fra.

Hvorfor netop sprogudvikling

Når det er relevant at beskæftige sig lige netop med sprogudvikling, hænger det sammen med debatten om, hvad der er vigtigt at lære, og der er konsensus om, at lige netop sproglige kompetencer er meget vigtige.

Tidlig sprogtilegnelse er betydningsfuld, og forskningen har i stigende grad kunne påvise, hvor vigtig en rolle sprogtilegnelsen i førskolealderen har for læringen senere hen i barnets liv. Der kan således dokumenteres sammenhæng mellem barnets tidlige sprogtilegnelse og senere uddannelses- og erhvervsmæssige succes. Ud over betydningen for fremtidige uddannelsesmuligheder har en tidlig sprogtilegnelse betydning for hele barnets liv, at kunne lege, kommunikere, fantasere og kreere er alt sammen koblet tæt til sproget. Min tilgang til sprogtilegnelse er at sproget er et kommunikationsværktøj og behovet for kommunikation er universelt. Det betyder at motivationen for at kommunikere, er en væsentlig parameter for at lære sprog, men at de sociale og fysiske rammer har stor betydning for i hvilken grad det lykkes.

Undersøgelsen

For at kunne give nogle begrundede bud på sprogudvikling i naturnære omgivelser, har jeg dels undersøgt litteratur vedrørende emnet, dog som nævnt tidligere, uden at finde ret meget materiale, der

direkte omhandler sprogudvikling og naturophold. Jeg har til gengæld kunne finde righoldigt materiale, der beskriver naturens betydning for læring generelt, og har med udgangspunkt i denne viden om børns læring generelt, kunnet lave et undersøgelsesdesign, til at finde svar på mine spørgsmål. Den empiriske indsamling er foregået via videooptagelser i to børnehaver, der i forhold til forældrenes socialklasse, demografiske område og børnenes kønsfordeling er sammenlignelige. Det der adskiller børnehaverne er rammerne, idet den ene børnehave er en skovbørnehave, hvor børnene bliver afhentet fra et fælles opsamlingssted i centrum af byen og kørt i bus til et skovområde, og således opholder sig i naturen i 5-6 timer hver dag. Den anden institution er en klassisk bybørnehave hvor børnene er i børnehaven, på legepladsen og med små udflugter til nærliggende parker mv. Der er ingen intentioner om at sammenligne de to institutionstyper i forhold til om den ene type er bedre end den anden, når det gælder sprogudvikling. Her er udelukkende tale om at se på to typer af rammer for børnehaveliv med vægten lagt på, hvad der sker i skovbørnehaven. I analysen af det fremkomne materiale har jeg haft fokus på den sproglige interaktion. Jeg har undersøgt materialer for situationer, hvor børnene gør brug af deres produktive sprog, det vil sige der hvor de iscenesætter leg, taler med hinanden eller de voksne om noget af det der optager dem, fortæller en historie eller taler med sig selv.

Er sprogudviklingen ikke tilfredsstillende i danske børnehaver

Der er en gruppe af børn som har vanskeligheder ved sprogtilegnelse,

hvor stor den er er vanskelig at afgøre. Statistikken viser tal svingende mellem 4,3 % og 19,5 %, noget som tilskrives meget forskellig praksis i registrering, og konklusionen er at børn der henvises til ekstra hjælp grundet sprogvan-skeligheder ligger mellem 10 % og 20 % af alle børn mellem 0 og 6 år (Blese og Højen 2011).

Undersøgelsens konklusioner

Rum for dialog

Rapporter om skovbørnehaver dokumenterer, at der er mere 1:1 samtale mellem pædagog og barn i uderummet. Forklaringen herpå er ikke entydig, men tiden nævnes ofte som en betydende faktor. Der er en anden oplevelse af tid. Man kunne måske tale om ikke tid eller i hvert fald ikke tid der bestemmes af uret, men snarere tid der bestemmes af aktiviteterne. For eksempel hørte jeg sjældent pædagogerne i skovbørnehaven sige: Vi spiser klokken xx, men i stedet sagde de, vi spiser når vi kommer op på toppen af bakken. Pædagogerne har færre sideløbende opgaver som telefonsamtaler, oprydning og besøg fra forældre.

I rapporten Liv, leg og Læring beskrives det, hvordan evnen til at fastholde fokus for sin opmærksomhed er af afgørende betydning

for barnets evne til at lære, og den tætte voksen/barn relation er central for børns udvikling af viljestyret opmærksomhed. I naturen sker der ifølge rapporten noget positivt i denne retning og en af de faktorer pædagogerne fremhæver er, at det enkelte barns kommunikation har en intensiv karakter i både lange og korte kommunikationsforløb.

En anden faktor i forhold til dialogen er naturligvis hvor meget plads børnene reelt får til at kommunikere. Jeg ser at det især er situationer, hvor de voksne sætter dagsordene og styrer aktiviteterne, at det også er der, de voksne optager tale-tiden. Den voksne bruger tid på at instruere og forklare opgaven, men herudover taler den voksne også en del undervejs, hvor der anvises, tilrettevises og spørges. I begge de observerede børnehaver er det tydeligt, at når aktiviteterne foregår indendørs sætter den voksne i højere grad dagsordenen og er også helt tydeligt, den der taler mest. En undersøgelse viser at voksne i daginstitutionerne optager mere end halvdelen og sommetider mellem 80 % og 90 % af talletiden (Blar & Libjerg 2004)

Samtalemiljøet

Man kan sige at et godt samtalemil-

Årsmøde og seminar

Dansk Friluftsliv afholder årsmøde og seminar søndag den 10. april og mandag den 11. april 2016.

Mere information på foreningens hjemmeside og på Facebook.

Bestyrelsen

jø dels rummer inspiration til noget at tale om, og dels kræver plads, så de lege der skal leges rent faktisk også er mulige at lege. Sådanne rammer kan være svære at skabe i inderummet. Hvis vi tager det med inspirationen først, handler det om for børn at have nogle konkrete at tale om - ikke at de ikke bevæger sig ud i abstrakte og fantasifulde samtaler siden hen, men for at starte samtalen kræves noget konkret. Det kan være madkassens indhold eller den sten der ligner et æg, der starter samtaler om hhv. ferie- og feriemad eller dinosaur, der lægger deres æg rundt omkring i skoven. I denne sammenhæng har naturen en hel unik kvalitet i kraft af sin mangfoldighed, og uforudsigelighed. Et element der ifølge mange pædagoger har stor betydning er naturelementernes mangel på determination, for eksempel kan en kogle repræsentere en uendelighed af funktioner og roller (kanonkugle, trolld, bold, juletræ o.s.v.)

Pladsen er en del af samtalemiljøet og i uderummet, hvor der er masser af plads, er der således også mulighed for at lege mange forskellige lege, både de stille og de vilde på samme tid, uden at støjniveauet fra de vilde lege, bliver så belastende at tiden går for pædagogen med at skaffe ro, i stedet for at samtale, eller at de mere stille børn opgiver at komme til orde.

Støj

Støjen er nok parameter nummer ét i forhold til barrierer for sprogindlæringer. For at sprog kan læres skal det kunne høres. Og hvis forholdet mellem baggrundsstøjen og samtalelyden er skæv, så er det ikke muligt at lære lydene og dermed ordene at kende. En voksen kan høre ordene i en samtale, selv om der er megen baggrundsstøj, fordi hun

kender ordene i forvejen. Den fordel har et to år gammelt barn ikke, og her skal det ønskede signal være minimum fem gange højere end baggrundsstøjen. Både voksne og børn anfører i flere undersøgelser at støjen er et problem. I børnerådets undersøgelse fra 2012 (Warming, H, Wilms, L, Lindberg, S.2012) er en stor gruppe børn i alderen 5 til 7 år blevet spurgt om, hvordan støjen påvirker dem. 41 % af børnene oplever at der er for megen støj og larm i børnehaven. I de opfølgende gruppeinterview med børnene siger de, at de er klar over, at det meste af støjen står de selv for, men at de ikke ved, hvordan de skal gøre noget ved den. Det med støjen er helt tydeligt et inderumsproblem. Ikke fordi skovbørnehavebørn ikke råber eller forstyrrer, men pladsen og den mindre baggrundsstøj synes at gøre det lettere for dem at overhøre forstyrrelserne.

Plads

Jeg har flere gange været inde på pladsens betydning, fordi muligheden for dialog hænger sammen med pladsen, muligheden for mange og forskelligartede lege på samme tid kræver plads og fordi støjen »fortyndes« når der er mere plads. Legen er nok den vigtigste kilde til sprogudvikling hos børn. Og leg kræver plads. For det første fordi leg kræver plads til at foregå uforstyrret. Det er ikke fordi børn er uvenlige eller asociale, at de ikke altid giver plads til nye deltagere i en igangværende leg. De gør det fordi det er svært at opbygge og opretholde et betydningsrum - det kræver megen samtale og megen forhandling. Det kan selvfølgelig give anledning til konflikt med både legekammerater og også med den pædagog, der måske synes at andre børn skal have lov at være

med i legen. Når der er plads nok, kan andre børn lettere få lov at deltage i periferien eller lege en lignende leg ved siden af og bliver på den måde måske optaget i legen.

For det andet er det tydeligt at se, hvordan pladsen betyder at legen ofte udvikler sig efterhånden som et større og større areal tages i brug og også her bliver der også en social dimension, som netop betyder at nye børn kan få en rolle i legen når denne udvikles.

I de fleste af de undersøgelser jeg referer til har udgangspunktet været at børnene opholder sig i naturen, forstået som enten skoven, stranden eller andre ikke institutionelle arealer.

Det er imidlertid interessant at se på om der også ved at inddrage naturen på andre måder kan opnås bedre rammer for sproglig udvikling for eksempel på legepladsen ved at have fokus på plads, mangfoldighed, uforudsigelighed og støj.

Litteratur

Bjar, L. Liberg, C. (2004) Børn udvikler deres Sprog. Gyldendal
Blese, D., Højen, A. (2011) Kortlægning og behov for sprogvurdering, effektive sprogindsatser og pædagogisk efteruddannelse. Odense, Syddansk Universitet.
Blese, D., Højen, A. (2011) Når børn lærer sprog. Gyldendal
Brookes, A. (2004) Astride a long-dead horse. Australian Journal of outdoor education. 8(2), 22-23
Ejbye-Ernst, N. (2013) Pædagogens formidling af naturen. DPU
Lamprecht L, Mohr L, Markmann, S (2004) Liv, Leg og Læring i Naturen. KID projekt
Warming H, Wilms L, Lindberg S (2012) Indemiljø i børneperspektiv. Børnerådet.

Afsender:
Jesper Lind Nielsen
Niels Finsens Vej 5
5700 Svendborg

